

УДК 37.032

**ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДИЗАЙНЕРІВ У КОНТЕКСТІ
ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦЯ****О.А.Швець**

***Анотація.** У статті виявлено особливості фахівця з дизайну у післядипломній освіті; визначено основні функції підвищення кваліфікації для створення умов творчого розвитку дизайнера.*

***Ключові слова:** творчий розвиток, дизайнер, підвищення кваліфікації*

***Аннотация.** В статье определены особенности специалиста по дизайну в последипломном образовании; названы основные функции повышения квалификации для создания условий творческого развития дизайнера.*

***Ключевые слова:** творческое развитие, дизайнер, повышения квалификации.*

***Summary.** In the article found out the features of specialist on a design in postdiplom education. Certainly basic functions of the in-plant training are for conditioning for creative development of designer.*

***Keywords:** creative development, designer, in-plant training.*

Актуальність проблеми дослідження. Актуальність та доцільність теоретичного обґрунтування та практичної організації перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців з дизайну ґрунтується на положеннях Законів України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Національної доктрини розвитку освіти, а також постанови Кабінету Міністрів України “Про першочергові заходи щодо розвитку національної системи дизайну та ергономіки і впровадження їх досягнень у промисловому комплексі, об’єктах житлової, виробничої і соціально-культурної сфер” тощо.

Професійний рівень системи дизайн-освіти передбачає цілеспрямовану підготовку фахівців, що безпосередньо працюють у сферах дизайнерської практики, науки та освіти. З огляду на перспективу економічного зростання виникає необхідність підготовки відповідної кількості фахівців з дизайну різної спеціалізації. Існуюча практика відкриття нових спеціалізацій з дизайну має в більшості випадків недостатньо системний характер. Це обумовлює необхідність розробки обґрунтованої системи спеціалізацій у цій сфері, формування стандартів та освітньо- професійних програм зі спеціальності „Дизайн”.

Післявузівський період характеризується „насамперед працею, використанням здобутих раніше знань на практиці, навчання відходить на другий план. Форми і методи здобуття знань у цей час здебільшого відрізняються від попереднього етапу, а ще більше – від періоду шкільного навчання. Після вузу спеціаліст має акцентувати свої зусилля на пізнавальній діяльності, яка базується на індивідуальних методах здобуття та поновлення знань. Різні види курсової підготовки та перепідготовки відіграють не головну роль, а допоміжну. Основне в цей період – самостійна пізнавальна діяльність людини” [5, с.246].

Неперервна освіта являє собою зусилля стосовно поєднання і гармонізації різних стадій підготовки спеціаліста таким чином, щоб індивід не знаходився у „конфлікті з самим собою”, сучасне життя весь час висуває нові проблеми і людина повинна поповнювати свої знання, доучуватись для того, щоб відповідати вимогам життя [2, с.58].

Це забезпечує наявність системи освіти для дорослих як рівноправного партнера традиційної системи освіти, яка б гнучко й оперативно реагувала на всі освітні запити суспільства, позбавляла би традиційну систему завдання навчити людину всьому раз і на все життя.

Аналіз останніх публікацій. Проблемам післядипломної освіти та освіти дорослих присвячені роботи С.Зміїва, Б.Дьяченка, М.Красовицького, Ю.Кулюткіна, Н.Протасової, В.Бондаря, І.Жерносека, В.Олійника, Л.Грибової та ін. Проводяться дослідження щодо підготовки майбутніх дизайнерів (В.Даниленко, Ю.Легенький, А.Чебикін, В.Глазичев, Є.Лазарев, В.Прусак, О.Фурса, Є.Антонович, Н.Воронов, В.Косів, Т.Матвеева, П.Татіївський, О.Трошкін, Т.Удод та ін.). Водночас, практично недослідженою є проблема підвищення кваліфікації фахівців з дизайну у контексті їх творчого розвитку.

Мета статті. Виявити особливості фахівця з дизайну у післядипломній освіті та визначити основні функції підвищення кваліфікації для створення умов творчого розвитку дизайнера.

Виклад основного матеріалу. Нові вимоги наукоємних виробництв “привели і до нового визначення кваліфікації фахівця. Якщо до недавнього часу кваліфікаційна характеристика фахівця передбачала тільки перелік знань і умінь, то зараз в ній йдеться про його компетенцію, креативність, комунікабельність тощо” [6, с.110]. Об'єктами професійного розвитку особистості є її інтегральні характеристики: компетентність, соціально-професійна спрямованість, професійноважливі якості і психофізіологічні властивості. Нове розуміння кваліфікації в світлі особистісно орієнтованої концепції професійної освіти знаходить відображення в компетентнісних моделях фахівця.

Дизайнер, передусім, є винахідником нових форм, що сприймаються візуально, а це означає, що він є художником. Якщо для інженера суть процесу проектування полягає у створенні матеріальної структури працюючої конструкції, що забезпечує реалізацію тієї або іншої функції, то дизайнер у процесі реалізації і розвитку проектного задуму працює у напрямі як від функції до форми, так і від форми до функції, отримуючи імпульси для творчої діяльності з області формальних якостей предметів. Основу професійного самовираження дизайнера визначає форма, закономірності її утворення і зорового сприйняття [4, с.73]. Професіонал в галузі дизайну – це той, хто вміє формувати і виділяти цілі проектування, уявно визначати ідеал речі, до якого він прагне в процесі творчого проектування. У цьому контексті особливої актуальності набуває завдання дизайнерської освіти – виховання вдумливого фахівця, котрий уміє формулювати й відстоювати свої творчі пропозиції, напрям діяльності, конкретні рішення.

Серед пріоритетних складових професіоналізму дизайнера визначають: професійну необхідність; професійну придатність; професійну компетентність; професійну задоволеність; професійний успіх [3]. Критеріями професійної компетентності особистості виступають професійне самовизначення (професійна спрямованість; готовність до професійної діяльності; здатність до самооцінки), професійна активність (професійна самореалізація; професійна свідомість, мотивація професійної діяльності; організаторські здібності) та відповідальність (дотримання норм поведінки; розвиток ділових якостей; стійкість соціально-моральних орієнтацій; розуміння змісту професійних проблем).

Базою створення системи безперервної дизайн-освіти є: формування початкових уявлень про дизайн (у дитячих закладах, в молодших класах загальноосвітніх шкіл, у спеціальних школах-студіях); оволодіння основами дизайну (в загальноосвітніх та художніх школах, у непрофільних середніх та в

інших навчальних закладах); підготовка дизайнерів освітньо-кваліфікаційного рівня "молодший спеціаліст" (в середніх спеціальних навчальних закладах); підготовка дизайнерів освітньо-кваліфікаційних рівнів "бакалавр", "спеціаліст", "магістр" (у профільних вищих навчальних закладах, на факультетах, кафедрах); підготовка фахівців вищої кваліфікації (кандидатів та докторів наук в галузі дизайну та ергономіки); перекваліфікація і підвищення кваліфікації в галузі дизайну і ергономіки [1].

Наш погляд, необхідна диференціація слухачів у системі підвищення кваліфікації з дизайну з урахуванням місця його праці і професійних функцій, а саме: працівник промислового дизайну, працівник виробничої дизайнерської фірми, працівник торгівельної дизайнерської фірми, викладач дизайну, фахівці суміжних спеціальностей.

Що стосується контингенту слухачів системи підвищення кваліфікації, то він є надзвичайно неоднорідним, адже тут навчаються як ті, хто нещодавно закінчив навчальний заклад, так і ті, хто здобув професію два-три десятки років тому. Це здебільшого особи, які підвищують свою кваліфікацію, чи перекваліфікацію з тих чи інших причин. Надалі категорія тих, хто здобуває нову професію, невпинно збільшується відповідно до нових соціально-економічних умов, пов'язаних з переходом до ринкових відносин.

На наш погляд, у професійній діяльності дизайнера підвищення кваліфікації суттєво залежить від базової освіти. Саме в дизайні нині працює незначна частка фахівців з дизайнерською освітою, а під терміном «дизайнер» часто мається на увазі архітектор, технолог, художник, які по-різному розуміють глибинні завдання та сутність дизайну. Інтегральна сутність професійної діяльності дизайнера вимагає поєднання елементів усіх цих спеціалізацій. І саме це є одним з провідних завдань підвищення кваліфікації дизайнерів на сучасному етапі.

Нині навіть самих дизайнерів готують по-різному. Розвиток дизайн-освіти відбувається під впливом великої кількості чинників. Перш за все – зовнішніх, на які студенти, викладачі та й професійна освіта загалом не мають безпосереднього впливу. Такі чинники, з погляду освіти, є некерованими. Серед них виділяють суспільні потреби; вимоги ринку праці, роботодавців; запити дизайну як науки, як мистецтва та як виробництва; загальні вимоги системи професійної освіти, закладені у державних документах, стандартах освіти тощо.

Ми повністю погоджуємося з В.Прусаком, що дизайнер – це: художник-творець; фахівець, що уміє зібрати необхідну інформацію, опрацювати її і представити в образній графічній або об'ємній формі; спеціаліст, що має чітке професійне мислення, уміє розробляти концептуальні моделі в процесі своєї діяльності; проєктант, художньо моделюючий форму, що орієнтується в техніко-технологічних процесах прогностичної реалізації власної розробки; генератор проєктної культури суспільства. Сучасний випускник вищого навчального закладу, на відміну від більшості людей старшого покоління, не матиме часу й можливостей для професійної адаптації та колишніх соціальних гарантій. Він повинен плідно й високопрофесійно працювати уже з перших днів своєї фахової діяльності [4, с.14]. До того ж, замовника та роботодавця, незалежно від форми власності підприємства чи фірми, насамперед цікавитимуть не стільки теоретичні знання фахівця, скільки його практичні уміння й навички. У той же час сам фахівець повинен глибоко усвідомити, що без теорії, без фундаментальних знань він приречений назавжди залишитися лише ремісником.

Опанування молоддю “соціально значущих надбань вітчизняного і світового мистецтва має не лише особистісне, а й загальнодержавне, загальнолюдське, значення. Від рівня культурного розвитку особистості все більше залежить психологічна атмосфера в суспільстві, вибір ціннісних орієнтацій в мистецтві, художній творчості, професійній діяльності” [8, с.15]. У підготовці дизайнерів ця настанова безпосередньо пов'язується з художнім розвитком особистості, з пробудженням її таланту і творчих задатків, з умінням бачити і сприймати прекрасне в мистецтві і оточуючому середовищі. Формування молодого фахівця, його соціальна та професійна адаптація до умов, у які він потрапляє, особливо якщо це майбутній дизайнер, потребують вияву творчих якостей.

Нині необхідні розробка та впровадження системи перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців з дизайну, адже людина, яка сьогодні одержала кваліфікаційне свідоцтво, навіть за умови найкращої підготовки, володіє вже застарілими знаннями.

Творчий розвиток дизайнера в процесі підвищення кваліфікації на основі компетентнісного підходу виконує низку загальних та спеціальних функцій: адаптація до швидких змін у промисловості та ринку; диференціація навчання; добір змісту навчання; доступ до необхідної інформації; забезпечення балансу власної компетентності сучасних вимог до професії; залучення до сучасних вимог культури діяльності; компенсування недоліків попередніх рівнів освіти; мотивація і стимулювання творчості; оволодіння новими методами, способами дій; опора на знання і досвід слухачів; особистісно-діяльнісний підхід у навчанні; перекваліфікація фахівців суміжних

спеціальностей; перспективне проектування; поєднання індивідуальної і колективної діяльності; самоконтроль і самооцінка.

Оскільки зміст вищої освіти фахівців, які працюють у галузі дизайну, є досить різномірним, то ми вважаємо доцільним насамперед доповнити та коригувати його професійні знання та уміння на основі кваліфікаційних вимог фахівця з дизайну.

Зміст підготовки у процесі підвищення кваліфікації може здійснюватися за такими основними напрямками (з наступною їх інтеграцією) художньо-естетичний, технологічний; історико-етнографічний, декоративно-ужитковий, суспільно-гуманітарний. Кожний з указаних напрямів дослідницької діяльності охоплює сукупність навчальних дисциплін: базових, професійних, профільних за вибором.

Ураховуючи викладені вище положення щодо особливостей підготовки та базової освіти дизайнерів, ми вважали доцільним розробити і ввести у зміст підвищення кваліфікації спеціальний курс «Інноваційні тенденції сучасного дизайну». Цей курс (36 годин) за експериментальною програмою був одним із провідних у системі підготовки слухачів. У центрі уваги процесу навчання дизайнерів знаходяться питання посилення творчої спрямованості професійної діяльності. Курс є інтегрованим. Він покликаний на якісно новому, особистісно орієнтованому рівні забезпечити формування у слухачів творчої мотивації, спрямованої на створення гармонійного предметного середовища, підвищення якості промислової продукції. Навчальна програма курсу передбачає інтеграцію компонентів змісту освіти майбутнього дизайнера зі змістом освіти в таких галузях: мистецтвознавстві, психології, малюнку, живописі тощо.

Метою курсу є створення умов для внутрішнього прийняття дизайнерами цінностей діяльності фахівця як особистісних, активності слухачів в оволодінні усіма компонентами змісту професійної діяльності – відповідними знаннями, вміннями і навичками, досвідом емоційно-вольового ставлення до навколишньої дійсності та досвідом саморегуляції професійного становлення.

Основні завдання курсу – забезпечення процесів емоційного переживання слухачами знань як самоцінних, оволодіння цими знаннями у професійній діяльності; стимулювання творчості дизайнера у всіх видах їхньої навчальної діяльності; створення на заняттях ситуацій, які сприяють генерації ідей слухачів у напрямку розв'язання творчих завдань, розвитку творчої уяви і образного мислення, художньої спостережливості, зорової пам'яті; формування у слухачів комплексу інтегративних умінь різної функціональної належності (аспект забезпечення творчого почину); сприяння формуванню у слухачів художньо-естетичної культури й художнього смаку.

Практичне значення дослідження полягає в розробці та впровадженні тренінгу „Творча діяльність у дизайні” для конструктивного вдосконалення слухачами свого рівня професійної компетентності та творчого розвитку, цілісного опанування слухачами професійною діяльністю.

Висновки. Необхідність розробки та впровадження системи перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців з дизайну зумовлена тим, що для спеціалістів цієї професії аспект неперервності освіти та післядипломної підготовки нині мало досліджений і практично не реалізується на практиці. У центрі уваги процесу підвищення кваліфікації дизайнерів мають знаходитися питання посилення творчої спрямованості професійної діяльності, що забезпечує формування у слухачів творчої мотивації, спрямованої на створення гармонійного предметного середовища та підвищення якості промислової продукції.

Література

1. Концепція розвитку національного дизайну до 2010 р.// <http://www.ndi-design.org.ua/idea.html>
2. Коптаж Г. Непрерывное образование: основные принципы / Г. Коптаж // Вестник высшей школы. – 1991. – № 6. – С. 52-62.
3. Кравченко А.М. Вимоги до професіоналізму керівника сучасного навчально-виховного закладу Педагогіка математики і природознавства. IV Всеукраїнські читання, присвячені пам'яті М.В.Остроградського, 4-5 жовтня 2000 р. Збірник статей/ А.М. Кравченко – Полтава: ПОІПОП, 2000. – С.30-32.
4. Прусак В. Ф. Організаційно-педагогічні засади підготовки майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах України : дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Володимир Федорович Прусак. — Вінниця, 2006. — 267 с.
5. Солдатенко М. М. Проблеми розвитку неперервної професійної освіти // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / за ред. І. А. Зязюна. – К. : ВІПОЛ, 2000. – С. 228-248.
6. Сучков В. Модель інженера-строителя: компетентностный подход/ В.Сучков, И.Иванов, Е.Корчагин // Высшее образование в России. – 2006. – № 12. – С.110-114.
7. Трошкін О.В. Педагогічні умови розвитку ініціативності майбутніх дизайнерів у процесі навчально-творчої діяльності: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Олександр Васильович Трошкін. – Донецьк, 2004. – 227 с.
8. Фурса О.О. Організаційно-педагогічні засади навчально-виховного процесу у мистецькому коледжі: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Фурса Оксана Олександрівна -Київ – 2005.- 235 с.